

çevirme gayreti içine girdikleri biçimindeki ikinci yönüne gelince, bu sorunun cevabını bize en iyi şekilde Flügel'in, *Keşfü'z-Zünûn*'u İslâm literatürünün anahtarı anlamına gelecek sözlerle nitelendirmesi vermektedir; Katip Çelebi'nin eserleri büyük ölçüde biyografik, bibliyografik, kronolojik, coğrafi, tarihî v.b. yönlerden İslâm medeniyetini tanıtan en temel eserler olma özelliği taşımaktaydı; bu sebeple bu eserlerin, özellikle, temel amaçları İslâm/Osmanlı Dünyası'nı bütün yönleriyle tanıyarak bu bilgi sayesinde uygulayıcılarına siyasal projeler hazırlamak olan Batılı oryantalist çevrelerin hemen dikkatini çektiği ve söz konusu amaçları için eşsiz bir imkân yarattığı anlaşılmaktadır.

Flügel'in, Katip Çelebi'nin *Keşfü'z-Zünûn*'daki bazı dil, yazım ve bilgi hatalarını tespit etmesine karşın, bu hataların eserin değerini hiçbir şekilde düşürmediğini söylemesi ve yazıldığı koşullar hesaba katıldığında, Müslümanlar arasında çıkan bu ilk biyografik ve ansiklopedik sözlüğün bu tür kitapların en mükemmeli olduğuna hükmetmesi, aynı hatalar üzerinde giderek yazarın Arapça bilgisini, bilimsel kişiliğini ve hatta eserin değerini hiç çekinmeden tahfif eden Türk yazarların yorumları göz önüne alındığında çok anlamlıdır. Son olarak Flügel'in de belirttiği gibi, Taşköprülüzâde'nin *Miftâhü's-Sa'âde*'si ve İbn Haldun'un *Mukaddime*'si *Keşfü'z-Zünûn*'un en önemli kaynakları arasındadır. Ancak Katip Çelebi eserini oluştururken bunlar ölçüsünde olmasa da yararlandığı başka kaynaklar da vardır. Taşköprülüzâde ve İbn Haldun'dan alınan fikirleri ve yararlanılan diğer kaynakları çalışmamızın ikinci bölümünde göstereceğiz.

III) Türkolog Franz Taeschner ve Osmanlılarda Coğrafya

Türk tarihi ve kültürü üzerine önemli çalışmalar yapan ve vaktiyle Türk Tarih Kurumu üyeliğinde de bulunan Alman türkoloğu Franz Taeschner (1888-1967) "Osmanlılar'da Coğrafya" adlı makalesinde, coğrafya biliminin Osmanlılar'daki tarihsel seyrini inceleyerek söz konusu süreç hakkında önemli değerlendirmeler yapmıştır. Burada yazdıklarına bakılırsa, Osmanlılar'da coğrafya tarihinin başlangıcına ve kaynaklarına ilişkin bilgilerimiz çok eksik olmakla birlikte Taeschner'e göre, bilinen en eski Osmanlı coğrafyacısı Yazıcıoğlu Ahmed-i Bîcân'dır (Ölümü 1466'dan sonra). Hacı Bayram Veli'nin (1352-1429) dervişi olup kardeşi Mehmed (Ölümü 1451) ile birlikte

Türk Tekke Edebiyatı'nın en önemli temsilcilerinden olan Ahmed-i Bîcân'ın, *'Aca'ibü'l-Mahlûkât* adıyla Kazvî'nin (Ölümü 683/1283) aynı isimdeki eserinden alıntılar yoluyla özetleyerek yazmış olduğu küçük Türkçe kozmografya risâlesi ile *Dürr-i Mekkûn*³⁰⁸ adındaki başka bir kozmografya risâlesi ilk Osmanlı coğrafya eserleridir. Taeschner, Piri Reis'in *Bahriye*'si başta olmak üzere özgün eserler verilen deniz coğrafyası alanı bir yana bırakılırsa, Osmanlı coğrafyasının daima eski Doğu coğrafyasına bağlı kaldığını ve Osmanlı yazarlarının özellikle klasik bir devir olan XVI. asır boyunca Arapça ve Farsça coğrafya eserlerinden ateşli bir tercüme faaliyetinin içine girdiklerinin görüldüğünü söylemektedir. Yazara göre, Osmanlı coğrafya çalışmalarının bu dönemi el-Âşık diye tanınan Mehmed ibn Ömer ibn Bâyezîd ile doruk noktasına ulaşır; el-Âşık'ın 1595 Nisan-Mayıs'ında tamamladığı *Menâzirü'l-Avâlim* adlı eseri eski coğrafyanın Osmanlılar'daki en derli toplu özeti ve bu özelliği ile Osmanlılar'da şarkvarî coğrafyanın son ürünüdür; Mehmed Âşık, bütün hayatını harcadığı bu eserde, Ortaçağ coğrafyacılarının verdiği bilimsel bilgileri özetleyerek yeniden sınıflayıp düzenlemiş ve bu medeniyet yadigarlarını Osmanlı eserlerine mal etmiştir. Böylece en iyi Şark kaynaklarına dayanarak Ortaçağ'dan nakledilegelen coğrafya bilgilerini büyük bir kesinlik ve açıklıkla eski rivayetler kılığında çıkarıp tarihî coğrafya incelemelerine kazandıran eski tarzdaki bu eserle coğrafyada yeni bir dönem başlatmıştır.

Taeschner'e göre, Avrupa etkisinin Osmanlı coğrafya eserlerinde görünmeye başladığı tarih XVI. yüzyılın sonlarıdır; şöyle ki Avrupa coğrafya eserlerinin hiçbir izine rastlanmayan *Menâzirü'l-Avâlim* tamamlanmadan önce, 990/1580'de Mehmed Yusuf el-Herevî adındaki bir alim, Osmanlılar'ı Avrupalılar'ın Amerika'daki yeni keşiflerinden haberdâr kılmak üzere Frenkçe'den tercüme yoluyla *Târîh-i Hind-i Garbî* adındaki eserini yazmıştır. Bu eserin ardından XVII. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı eserlerinin tamamıyla Avrupa bilimlerinin etkisi altına girdiği ve bu etkinin [Osmanlı] düşünce hayatında büyük bir

³⁰⁸ Bu eserin çeviriyazısı için bkz., Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân, *Dürr-i Mekkûn-Saklı İnciler, Çeviriyazı ve Notlar*: Necdet Sakaoglu, İstanbul 1999. Yazıcıoğlu Mehmed'e şöhretini getiren ise *Muhammediye* adlı eseridir. Bu eser için bkz. *Muhammediye*, 2 Cilt, Âmil Çelebi, İstanbul 1996.

12 ARALIK 1961

Kissling, Hans-Joachim: *Franz Taeschner (1896-1967)*. [Nekrolog, 1 Portr.]
In: ZDMG 118.1968. S. 14-17.
(Richtiges Geburtsdatum: 8.9.1888 [vgl. ZDMG 118.1968. S. 44*.])

Taeschner Franz

14524. bb. 4

TAESCHNER (Franz)

IBN JA'DAWAIH ('Alī ibn al-Ḥasan)

Das Futuwwa-Kapitel in Ibn Ḥa'dawaihis
Mir'āt al-Muruwat. Von Franz Taeschner.
[Arabic text, with German translation.]
In: Documenta Islamica Inedita, pp. 107-
19.

Berlin, 1952. 8°

7 EKIM 1995

12 ARALIK 1997

G[ottschalk], H[ans] L.: *Kurze Worte des Gedenkens* [über Franz Taesch-
ner]. In: AfO 22.1968/69. S. 223.

Schriftenverzeichnis Franz Taeschner. In: Der Islam 39.1964. S. 261-270.

تأشير ، ف . (١٨٩٦ - ١٩٦٧) Taeschner, Fr.

آثاره : العمرى فى تركيا (ليزيج ١٩٢٩) ، ومن مباحثه فى الإسلام : ترجمة العلوم العربية (١٩٢٩) ، والكتابات الأثرية فى سوريا (١٩٣٢ و ١٩٣٥) ، والتصوف (١٩٣٧) ، وفى الشرق المسيحى : الفن المسيحى الإسلامى (١٩٣٢) ، وكتاب الدين والدولة للطبرى (١٩٣٤) ، ثم ابن الوردى (مكتبة المؤرخين والجغرافيين العرب لمشيك ١٩٢٩) ، وبمعاونة غيره : كتابة العربية بحروف لاتينية (أركيون ١٩٣٢) ، وله : كتابة الأرقام العربية (مؤتمر المستشرقين ١٩ ، ١٩٣٥) ، ومعجم الفن الإسلامى (الفن الإسلامى ١٩٣٨) ، وفى المجلة الشرقية الألمانية : هويرت جريمه (١٩٤٢) ، والدراسات الإسلامية (١٩٥٣) ، وعن الفتوة والفروسية (الآداب الشرقية : ١٩٢٨ ، وإسلاميكا : ١٩٣٢) ، والمجلة الشرقية الألمانية : ١٩٣٣ ، وتكرم جيس ١٩٤١ ، ومجلة كلية العلوم الاقتصادية بجامعة استانبول ١٩٥٣ - ٥٥) ، وعن الدراسات العربية والسامية والإسلامية : وثائق إسلامية غير منشورة ١٩٤٤ : و ١٩٥٢ ، والدراسات الشرقية لبدرسين ١٩٥٣ ، والمؤتمر الدولى للسلاط البشرية ٢٥ ، ١٩٥٥) ، والكتابات فى تركيا (تكريم كونيل ١٩٥٧) ، وإيليا جلى فى الأناضول (المجلة النمسية للدراسات الشرقية ٥٦ ، ١٩٦٠) ، وترجمة رودولف تشودى ١٨٨٤ - ١٩٦٠ (المجلة الشرقية الألمانية ١١١ ، ١٩٦١) .

AKIKI, Necip. "el-Müsteşrikûn"
1980 (KAHIRE)

١٩٦٥
D. c. s. 465

KIRŞEHİR VALİLİĞİ ve AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
AHİLİK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA MERKEZİ

II. AHİ EVRAN-I VELİ VE AHİLİK ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

-BİLDİRİLER-

12 Ekim 2006

Kırşehir

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	172574
Tas. No:	301.4 A.H.E

Hazırlayan:

M. Fatih KÖKSAL

Ankara, 2007

FRANZ TAESCHNER VE AHİLİK ÜZERİNE ÇALIŞMALARI*

Ar. Gör. Zehra GÖÇER

Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

zehra_gocer@yahoo.com

Franz Taeschner'in Kısa Biyografisi

Bugün oryantalizm alanında özellikle Osmanlı Devlet bilimi, Fütüvvetnâme ve onun fenomenleri ile Fars-Türk sanat tarihi ile ilgili birçok değerlendirmeleri bulunan Franz Taeschner, 8 Eylül 1888'de¹ Alman şehirlerinden Bayern'in Bad Reichenhal nahiyesinde doğmuştur²1908-1909 yıllarından itibaren sırasıyla Bonn, Münih, Erlangen ve Kiel

*Bu çalışma konusu esas itibariyle, birtakım ilâvelerle 11.07.2006 tarihinde S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "Franz Taeschner'in Hayatı ve Eserleri" adlı teze dayanmaktadır.

¹ Doğum tarihi ile ilgili olarak farklı bir kaynakta değişik bir tarih verilmiştir. Buna göre Taeschner'in doğum tarihi 8 Eylül 1896'dır, bk. H.J. Kissling, "Franz Taeschner (1896-1967)", ZDMG, C. 118, Wiesbaden 1968, s. 14; Yahya Murad, *Mu'cemu Esmâ'îl- Müsteşrikîn*, Beyrut, Tarihsiz, s. 227. Fakat Taeschner'in 12.04.1955 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı ile misafir öğretim elemanlığı konusunda yaptığı ve kişisel bilgilerinin yer aldığı mukavelede verilen bu tarih esas alınmıştır. Bk. İstanbul Üniversitesi *Franz Taeschner Sicil Dosyası*, no: 2164/25.

² Yusu'fi, Gulamhüseyn, 1372, "Franz Taeschner", *Berghâi der Agûs-i Bâd*, C. II, Tahran, s. 827; Önder, Mehmet, 1968, "Franz Taeschner (8.9.1888-11.11.1967)", *Türk Kültürü*, S. 64, Ankara, s. 261.

127-148

24 TEM 2008

Taeschner

Tabet (Thabit), E. G., born 19th cent., he was a Syrian physician who graduated from the College of Physicians and Surgeons, Baltimore, Md. He devoted much of his efforts to progressive movements in Syrian life. He was a secretary of the Beirut General Assembly for Reforms and was in 1915 sentenced by a Turkish court-martial, following seizure of the archives of the French Consulate-General, which contained a petition signed by the Christian members of the General Assembly in support of a French protectorate over Syria. Note

Taboroff, June-H., she received a Ph.D. in 1981 from New York University for *Bistam, Iran; the architecture, setting and patronage of an Islamic shrine*.

Tabory, Ephraim, his writings include *A sociological study of the Reform and Conservative movements in Israel* (Ram Gan, Israel, 1980). LC

Taboulet, Georges, born in 1888 at Oullins near Lyon, he studied history and geography, gaining his *agrégation* in 1914 at Lyon. After war-time service he taught at the Lycée de Sarreguemines from 1919 to 1923 when he volunteered for teaching at Hanoi. He remained there until 1945 when he retired to France. He died in January 1979. *Hommes et destins*, vol. 6, pp. 393-394

Tabuteau, François, born in 1921, he was a climatologist whose writings include *Terre Adélie, 1950-51; observations sur la glace de mer* (Paris, 1956). NUC, 1956-1967

Tabutin, Dominique, fl. 1974, he received a *doctorat de 3e cycle* in 1974 from the École pratique des hautes études, Paris, with a thesis entitled *Mortalité infantile et juvénile en Algérie*. His writings include *Problèmes de transition démographique* (Louvain-la-Neuve, 1980). LC; THESAM, 2

Tachau, Frank, born 19 October 1929 at Braunschweig, Germany, he received a Ph.D. in 1958 from the University of Chicago for *The ideas of Turkish nationalism*. He served in various capacities at a great number of universities in the United States and the Middle East. His writings include *Kemal Atatürk* (1987), he was joint author of *Electoral politics in the Middle East* (1980), and he edited *Political parties of the Middle East and North Africa* (1994). AmM&WS, 1973 S, 1978 S; ConAu 111, 127, new rev. 55; NatFacDr, 1993-1995; Private

Taczanowski, Władysław, born in 1819, he was an ornithologist who travelled extensively in Asia and North Africa. His writings include *Faune ornithologique de la Sibérie orientale* (St. Petersburg, 1891-1893). He died in 1890. Dziekan; NEP; NUC, pre-1956

Taddei, Maurizio, born in 1936, he was a South Asian scholar whose writings include *India antica* (1972), its translations, *India* (1970), and *Indien* (1970), and he was joint author of an exhibition catalogue of the Istituto per il Medio ed Estremo Oriente, Roma, entitled *Mostra di monili dell'Asia dal Caspio all'Himalaya* (1963), and he also edited the conference papers, *South Asian archaeology, 1977* (1979), and *South Asian archaeology, 1987* (1990). LC

Taddia, Irma, her writings include *Eritrea - colonial, 1890-1952* (Milano, 1986), she was joint author of *Africa come storia* (1980), and she was joint editor of *Fonti comboniane per la storia dell'Africa nord-orientale* (Bologna, Università degli studi di Bologna, Dipartimento di politica, istituzioni, storia, 1986).

Tadić, Jorjo (Georgius), born in 1899 at Stari Grad, Croatia, he was educated at Split and gained a doctorate at Beograd where he later held a post at the Faculty of Philosophy. His writings include *Dubrovacki portreti* (1948), and he edited *Dubrovacka arhivska građa o Beogradu* (1950), and *Građa o slikarskoj školi u Dubrovniku XIII-XVI v.* (1952). He died in Beograd in 1969. Ko je ko, 1957; Orča enciklopedija (Zagreb, 1977-1982)

Tadzhiev, Dadadzhan Tadzhievich, born 22 March 1915 at Kanibadam (Konibodom), Tajikistan, he was a professor since 1967 and gained a doctorate in 1972. His writings include *Способы связи определения с определяемыми в современном таджикском литературном языке* (Stalinabad, 1955), and he was joint editor of *Фонетическая природа словесного ударения в современном таджикском литературном языке* (1983). He died in Dushanbe, 6 January 1987. EST, vol. 7, p. 393

Taeschner, Franz Gustav, born 8 September 1888 at Bad Reichenhall, Bavaria, he studied Oriental languages at Bonn, Berlin, München, Erlangen and Kiel, where he received a Dr.phil. in 1912 with a thesis entitled *Die Psychologie Qazwinis*. From 1929 to his retirement in 1956 he was a professor of Oriental, particularly Ottoman studies at Münster. His writings include *Geschichte der arabischen Welt* (1944), *Zünfte und Bruderschaften im Islam; Texte zur Geschichte der Futuwwa* (1979). He died in Münster, 11 November 1967. DiBE; DiBild (2); Kürschner, 1940/41-1966; *Wer ist's*, 1935; *Wer ist wer*, 1955, 1958; ZDMG 118 (1968), pp. 14-15

Tafrafi, Oreste Mina Filip, born in 1876 at Tulcea, Romania, he studied at Bucharest University and Paris, where he received a doctorate in 1912 for *Thessalonique au quatorzième siècle*. Subsequently

WOLFGANG BEHN, CONCISE BIOGRAPHICAL COMPANION TO INDEX ISLAMICUS: AN INTERNATIONAL WHO'S WHO IN ISLAMIC STUDIES FROM ITS BEGINNINGS DOWN TO THE TWENTIETH CENTURY : BIO-BIBLIOGRAPHICAL SUPPLEMENT TO INDEX ISLAMICUS, 1665-1980, VOL. III(N-Z), LEIDEN 2004.

او در میان شاگردان و درجه خداپرستی و پرهیزگاریش از حوصله این مختصر بیرون است. نویسنده این سطور در دوران زندگی خود همواره یاد مرحوم اشرفزاده را بعنوان مربی بزرگ در خاطر گرامی داشته است و یقین دارد شاگردان ارادتمند او بسیارند. خداوند در پناه عنایت خود او را بیمارزد که زودتر از هر کس به ما آموخت: ملا شدن چه آسان، آدم شدن چه مشکل!

فرانتس تشنر^۱

در این ایام که جشن نامهٔ پروفیسور فرانتس تشنر^۲، مستشرق معروف و دانشمند آلمانی، بمناسبت هفتاد و پنج سالگی او منتشر شده است بجاست که در این مجله از وی یاد شود، هر چند که در کمال اختصار باشد.

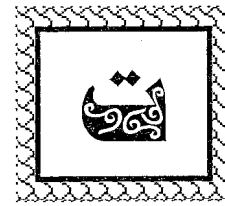
فرانتس تشنر که امروز در دنیای شرق شناسی بخصوص بواسطهٔ مطالعات دقیق و فراوان خود راجع به گروههای فتوت اسلامی شهرت دارد در هشتم سپتامبر سال ۱۸۸۸ میلادی در ناحیهٔ Bad Reichenhall در بایرن Bayern از شهرهای آلمان دنیا آمده است. دوران کودکی او در شهر برلن گذشته از آن پس از سال ۱۹۰۹ در دانشگاههای: بن، برلن، مونیخ، ارلانگن Erlangen و کیل Kiel به تحصیلات عالی پرداخته و به سال ۱۹۱۲ از دانشگاه کیل درجهٔ دکتری در فلسفه گرفته و در همان سال ازدواج کرده است. از این بعد فرانتس تشنر در شهرهای پاریس و لندن تحصیلاتش را ادامه داد و در جولای ۱۹۱۵ به خدمت نظام رفت و در جنگ جهانی اول

۱- Franz Taeschner. این مقاله در روزگاریات فرانتس تشنر منتشر شده (۱۳۴۴) اینک وی درگذشته است.

۲- Der Islam, Band 39, Februar 1964

Gulambüseyin Yusufi
Berghai der Aqūş-i Bad, c. II
(1372) Tehran, s. 827-833
DN: 41394 - 2

06 NISAN 1997

نادي، موريشيو Maurizio Taddei

ولد في روما بتاريخ ١٩٣٦/٣/٣، وتخرج في الأدب الكلاسيكي من جامعتها، وعُين في المتحف الوطني للفن الشرقي بروما، وأستاذاً للأثار الهندسية وتاريخ الفن في المعهد الجامعي الشرقي بنابولي (١٩٦٨-١٩٦٩).

آثاره: علمية متنوعة وافرة تقتصر منها على ما يدخل في نطاق هذا الكتاب: علم الفلك وعلم التنجيم في الإسلام (موسوعة الفن العالمية جـ ٢) وفن إندونيسيا (حضارة الشرق جـ ٤) وأسطورة شيفا (شرق وغرب جـ ١٣، ١٩٦٢) ونبد من حياة بوذا (الآثار الكلاسيكية جـ ١٥) وخرساده (مجلة الدراسات الشرقية، جـ ٣٨ - ١٩٦٤) وتطور صورة بوذا، وآثار أفغانستان قبل الإسلام وأفغانستان عام ١٩١٩، وأفغانستان (شرق وغرب ١٥ - ١٧، ١٩٦٤، ٦٨) وحول الأيقونات (حوليات المعهد الشرقي بنابولي ١٩٦٩) وآثار الهند (١٩٧٠) وكشاف بالفن الشرقي المحفوظ في إيطاليا ١٩٦٨ - ٧٠ (الفن الشرقي في إيطاليا جـ ٢، ١٩٧١، ١٩٧٣ - ٧٦) والهند القديمة (١٩٧٢) وحول بوذا (١٩٧٤).

تالجرين توليو Tunlio Tallgren

آثاره: الأرقام العربية في كتب الفونوسو الحكيم (تكريم ميندث بيدال ١٩٢٥)، وعلم الفلك الإسباني لألفونسو العاشر ونموذجه العربي (الدراسات الشرقية ١٩٢٥) وما تبقى في العربية - الرومانية من جدول النجوم لبطليموس (الدراسات الشرقية ١٩٢٨)، وكتابة على قصر الحمراء (نشرة مجمع التاريخ الإسباني ١٩٢٩)، وبمعاونة أ.م. تالجرين: فنلندا وبلدان البلطيق الشمالية نقلاً عن الإدريسي مثنياً وخرائط ودراسة، في ١٥٤ صفحة (الدراسات الشرقية ١٩٣٠)، وله: الصور البيانية في اللغتين الفنلندية والعربية وغيرهما (المؤتمر اللغوي الدولي ١٩٣١)، وعلم الفلك لألفونسو الحكيم (الأندلس ١٩٣٤)، والإدريسي مثنياً وترجمة ودراسة، في ٢٤٢ صفحة (الدراسات الشرقية، ١٩٣٦)، وابن قران في ١٣٨ صفحة (الدراسات الشرقية).

تالجرين، أ.م. A.M. Tallgren

آثاره: جمع بمعاونة تلويس: كتاب الألفاظ العربية، ونشر بمعاونة تالجرين - توليو: فنلندا وبلدان البلطيق الشرقية نقلاً عن نزهة المشتاق للإدريسي مثنياً وترجمة، وخرائط ودراسة في ١٥٤ صفحة (الدراسات الشرقية ١٩٣٠).

الأب تالون (المولود عام ١٩٠٦) P.M. Tallon

انضم إلى الرهبانية (١٩٢٤).

آثاره: كتاب الرسائل، وثائق أرمنية من القرن الخامس (مباحث ٢٠ - ٤، ١٩٥٧)، وله في منوعات جامعة القديس يوسف: آثار ما قبل التاريخ في سوريا ولبنان (٣٥، ١٩٥٨)، ورسوم بيزنطية في لبنان (٣٨، ١٩٦٢)، والمزارات والدليل الروماني للشوف وجنوب البقاع (٤٣، ١٩٦٧)، ومسلة بابلية في عكار (٤٤، ١٩٦٨) وآثار ما قبل التاريخ في المنجز (نشرة متحف بيروت ١٦، ١٩٦٤) وآثار رومانية ورسوم زينة قديمة عند أطراف جبل أكروم.

تانييري (١٨٤٨ - ١٩٠٤) P. Tannery

من أساتذة السوربون، وأعضاء مجمع العلوم، وكان عالماً باليونانية، معنيا بعلم الفلك عند العرب. آثاره: مباحث عن الطوسي وتاريخ علم الفلك (باريس ١٨٩٣)، وترجمات سانتالا عن العربية في الكيمياء وعلم الرمل (المذكرات العلمية، جـ ٤، ص ٢٩٥ - ٤١١).

تاور، ف. (المولود عام ١٨٩٣) F. Tauer

تخرج على دفوراك في جامعة براغ، وعني إلى جانب الدراسات الإسلامية باللغات العربية والفارسية والتركية، واختير أستاذاً للتاريخ الفارسي. [كتب ريسكا عنه: ستون سنة لتاور في المحفوظات الشرقية ١٩٥٤].

آثاره: نشر مخطوطات وافرة عن تاريخ آسيا، ولاسيما إيران، وترجم إلى التشيكية قصة ألف ليلة وليلة وعلق عليها. وصنف موجزاً في تاريخ العرب، وآخر عن حملة السلطان سليمان الأول على بلغراد - بالفرنسية (كلية الفلسفة ١٩٣٤)، وله في المحفوظات الشرقية: بعض المخطوطات العربية في مكتبات إستانبول (١٩٣٠) والتعليق على ألف ليلة وليلة، وظفرنامه بالفارسية (٦، ١٩٣٤)، والمصنفات الجغرافية في مكتبات إستانبول (١٩٣٤)، وإضافات على كتابي تاريخ حملة السلطان سليمان الأول على بلغراد عام ١٥٢١ (١٩٣٥).

ونقد تحفة الألباب لأبي عبيد المازني بتحقيق فران (١٩٥٠)، وذيل جامع التواريخ لناشره البياني (١٩٥٢ - ٥٣ - ٥٤ - ٥٥)، وسليم أغا وأيا صوفيا (٢٤، ١٩٥٦)، وإضافات على مؤلفه في أدب فارس (٣٩، ١٩٧١)، وفي غيرها: الخبر عن البشر للمقريزي (إسلاميكا ١٩٢٥)، والأقوال الفارسية عن قصة بناء أيا صوفيا (بيزنسيون ١٩٥٤)، ودراسة عن كتاب الأوائل لأبي هلال العسكري (الأعمال الشرقية، ٢، ٩٠)، وسيرة وآثار جان ريبكا (تكريم ريبكا ١٩٥٦)، والحافظي (مؤتمر المستشرقين ٢٤، ١٩٥٧)، والحافظي والتاريخ (منوعات هنري ماسه ١٩٦٣) والأساطير العربية في ألف ليلة وليلة (أعمال جامعة كارولينا ١٩٦٠، ١)، ومظفر الدين (الإسلام ٣٩، ١٩٦٤)، وألويز موزيل (بستان ١٩٦٨).

تايشنير، ف. (١٨٩٦ - ١٩٦٧) Fr. Taeschner

آثاره: العمري في تركيا (ليزيج ١٩٢٩)، ومن مباحثه في الإسلام: ترجمة العلوم العربية (١٩٢٩)، والكتابات الأثرية في سوريا (١٩٣٢ و ١٩٣٥)، والتصوف (١٩٣٧)، وفي الشرق المسيحي: الفن المسيحي الإسلامي (١٩٣٢)، وكتاب الدين والدولة للطبري (١٩٣٤)، ثم ابن الوردي (مكتبة المؤرخين والجغرافيين العرب لمشليك ١٩٢٩)، وبمعاونة غيره: كتابة العربية بحروف لاتينية (أركيون ١٩٣٢)، وله: كتابة الأرقام العربية (مؤتمر المستشرقين ١٩، ١٩٣٥)، ومعجم الفن الإسلامي (الفن الإسلامي ١٩٣٨)،

مطالعات خود ادامه داد. در ژوئیه ۱۹۱۵/رمضان ۱۳۳۳ در جنگ جهانی اول شرکت کرد و در ۱۹۱۸ و ۱۹۱۹/۱۳۳۶ و ۱۳۳۷ در مصر اسیر جنگی بود (یوسفی؛ نیکبین، همانجاها). در ۱۹۲۲/۱۳۰۱ ش دانشیار دانشگاه مونستر^۶ شد، از ۱۹۲۹/۱۳۰۸ ش استاد بدون کرسی آنجا بود و در ۱۹۳۵/۱۳۱۴ ش صاحب کرسی شد. وی تا ۱۹۵۶/۱۳۳۵ ش در دانشگاه مونستر به تدریس تاریخ اسلام و زبان و ادبیات فارسی و عربی و ترکی پرداخت و در همین سال بازنشسته شد (همانجاها). تشنر در یازدهم نوامبر ۱۹۶۷/بستم آبان ۱۳۴۶ درگذشت (تشنر، مقدمه هایتنس هالم^۷).

فهرست آثار تشنر که در مجله «اسلام» (ج ۳۹، ص ۲۶۱-۲۷۰) چاپ شده، دربردارنده ۱۳۸ اثر تا ۱۹۶۲/۱۳۴۱ ش است. وی در دانشنامه‌های گوناگون مقاله دارد، از جمله سه مقاله در چاپ اول و ۵۶ مقاله در چاپ جدید د. اسلام. حوزه پژوهشهای تشنر عبارت است از تاریخ و فرهنگ عثمانی که بخش بزرگی از آثار وی را شامل می‌شود، تاریخ اسلام و نیز تاریخ و فرهنگ ایران. برخی از آثار وی اینهاست: «ضحاک در اسطوره و نمادشناسی ایرانی»^۸ («اسلام»، ج ۶، ۱۹۱۵، ص ۲۸۹-۲۹۴)، «تصاویر لیلی و میجنون» در نقاشیهای رضا عباسی»^۹ («اسلام»، ج ۱۱، ۱۹۲۱، ص ۲۶۶ و بعد)، «نمادشناسی نسخه‌های خطی مصور فارسی»^{۱۰} («کتاب سال هنر آسیایی»^{۱۱}، ج ۲، ۱، ۱۹۲۵، ویژه یادنامه ف. زاره^{۱۲}، ص ۱۲۸-۱۳۵)، «ایران در قرون وسطا»^{۱۳} (تاریخ جهان^{۱۴}، ج ۲، ۱۹۴۰، ص ۵۷۹-۶۲۴)، «ایران در نخستین سده‌های هجری»^{۱۵} («کتابچه تاریخ جهان»^{۱۶}، ج ۱، ۱۹۵۴، ص ۱۰۳۱-۱۰۹۴)، «سفری به سوی زردشت و حافظ»^{۱۷} («اخبار و ستقال»^{۱۸}، ۱۹۵۷)، «جشن نوروز پارسی»^{۱۹}. وی فوتونامه هاتفی را در «یادنامه گئورگ یاکوب»^{۲۰} (لایپزیگ ۱۹۳۲، ص ۳۰۴-۳۱۶) به چاپ رسانده است. همچنین در ۱۹۴۴/۱۳۲۳ ش فوتونامه ناصری را با مقدمه‌ای به آلمانی و بر اساس نسخه‌های کوپرولو/کوپرلی (ش ۱۵۹۷) و ایاصوفیه (ش ۲۰۴۹) در لایپزیگ منتشر کرده است («اسلام»، ج ۳۹،

۱۳۷۵ ش؛ هادی بن مهدی سیزواری، شرح المنظومه، چاپ حسن حسن‌زاده آملی، تهران ۱۴۱۶-۱۴۲۲؛ یحیی بن حبش سهروردی، مجموعه مصنفات شیخ اشراق، چاپ هانری کورین، تهران ۱۳۵۵ ش؛ محمدبن محمود شهرزوری، شرح حکمة الاشراق، چاپ حسین ضیائی تربتی، تهران ۱۳۷۲ ش؛ محمدبن ابراهیم صدرالدین شیرازی، الحکمة المتعالیه فی الاسفار العقلیه الأریقه، تهران ۱۳۳۷ ش، چاپ انست قم [بی تا]؛ محمدحسین طباطبائی، نهاية الحکمة، چاپ عبدالله نورانی، قم ۱۳۶۲ ش؛ حسن بن یوسف علامه حلی، الجوهرالتضئید فی شرح منطق التجرید، قم ۱۳۶۳ ش؛ محمدبن محمد غزالی، معیارالعلم فی المنطق، چاپ احمد شمس‌الدین، بیروت ۱۴۱۰/۱۹۹۰؛ محمدبن محمد فارابی، المنطقیات للفارابی، چاپ محمدتقی دانش پزوه، قم ۱۴۰۸-۱۴۱۰؛ محمدبن محمد قطب‌الدین رازی، تحریر القواعد المنطقیه، شرح الرسالة الشمسیه، لجنه‌الدین عمر بن کاتبی قزوینی، قاهره [بی تا]، چاپ انست قم ۱۳۶۳ ش؛ محمودبن مسعود قطب‌الدین شیرازی، شرح حکمة الاشراق، چاپ سنگی تهران ۱۳۱۵؛ محمدبن محمد نصیرالدین طوسی، اساس الاقتیاس؛ در عبدالله انوار، تعلیقه بر اساس الاقتیاس خواجه نصیر طوسی، ج ۱، تهران ۱۳۷۵ ش؛ هری ا. ولسون، اصطلاح مشکک، در آثار ارسطو و فلسفه اسلامی و آثار ابن‌میمون، ترجمه فریدون بدره‌ای، در منطق و مباحث الفاظ: مجموعه متون و مقالات تحقیقی، چاپ مهدی محقق و توشی هیکو ایزوتسو، تهران ۱۳۵۳ ش؛

Aristoteles, *The works of Aristotle*, vol. 1, in *Greatbooks of the Western world*, vol. 7, ed. Mortimer J. Adler, Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1993.

/ فاطمه فنا /

تشنر، فرانتس گوستاو^۱، مستشرق آلمانی و محقق در تاریخ اسلام و فرهنگ و ادبیات ایرانی و عثمانی. تشنر در هشتم سپتامبر ۱۸۸۸/ یکم محرم ۱۳۰۶ در بات رایشهال^۲ آلمان به دنیا آمد. در برلین تحصیلات مقدماتی و متوسطه را به پایان رسانید. از ۱۹۰۹/۱۳۲۷ در دانشگاههای بُن، برلین، مونیخ، ارلانگن^۳ و کیل^۴ تحصیل کرد و در ۱۹۱۲/۱۳۳۰ دکتری فلسفه گرفت (نیکبین، ج ۱، ص ۳۲۰؛ یوسفی، ص ۶۵-۶۶؛ «اسلام»^۵، ش ۳۹، ص ۲۶۱، ۱۹۶۴). تشنر در پاریس و لندن به

1. Franz Gustav Taeschner
2. Bad Reichenhall
3. Erlangen
4. Kiel
5. *Der Islam*
6. Münster
7. Heinz Halm
8. "Zohák, Ein Beitrag zur persischen Mythologie und Ikonographie"
9. "Darstellungen aus 'Leila und Madschnun' unter den Zeichnungen Riza Abbasis"
10. "Zur Ikonographie der persischen Bilderhandschriften"
11. *Jahrbuch der asiatischen Kunst*
12. F. Sarre
13. "Iran im Mittelalter : Die Neue Propyläen"
14. *Weltgeschichte*
15. "Iran in den ersten Jahrhunderten der Hīgra"
16. *Handbuch der Weltgeschichte*
17. "Eine Fahrt zu Zarathustra und Hafiz"
18. *Westfälische Nachrichten*
19. "Das persische Neujahrsfest"
20. *Festschrift Georg Jacob*

09 ŞUBAT 2010

A.E.Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi

Yayın Nu.: 6

BİR AHİ DOSTU: ✓
FRANZ TAESCHNER

-Hayatı ve Eserleri-

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	188324
Tas. No:	923 TAE

Zehra Odabaşı

ANKARA, 2008

11 KASIM 1996

الفتوة والخليفة الناصر (*)

المستشرق الألماني فرانز تيشنر F. Taeschner

Selahaddin Muneccid
el-Münteka min Dirasati'l-Müstesrikun:
Dirasat Muhtelifi fi's-Sakafetu'l-
Arabiyye. c. I. Beyrut - 1976.
s. 187-207. DN: 13360.

(*) كتب الأستاذ تيشنر هذه الدراسة للعتق باللغة الفرنسية ، وقلناها منها إلى العربية . والأستاذ تيشنر هو المختص الوحيد بين المستشرقين بالفتوة ومباحثه فيها ذات شأن .

Psalmus Hungaricus'tan on üç yıl sonra en büyük eserlerinden biri olan "Buda Kalesinin Duası (Te Deum)", Buda kalesinin Türklere geri alınmasının 250. yıldönümü dolayısıyla, Tanrıya şükranlarını ifade etmek için beslenenmiş bir eserdir. Dağ Geceleri, metinsiz ve kadın koroları için yapılmış bir beste, Marosszek ve Galanta Dansları en popüler ve en çok sevilen şarkılarıdır. "Macar Halk Müziği" adlı eseri, en mühim ilmi araştırmalarından biridir. "Macar Halk Müziğinde Pentatonizm", "Etnografya ve Musiki Tarihi" başlıca pedagojik eserleridir.

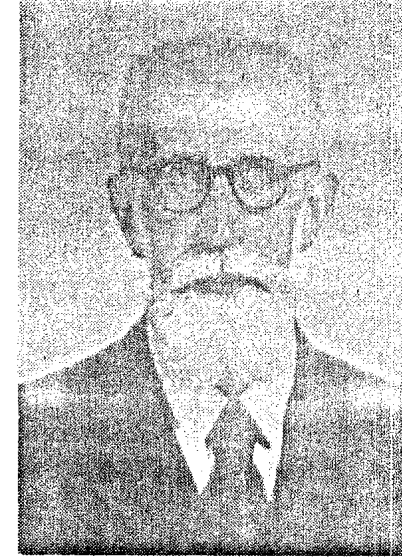
Bir aralık Budapeşte Konservatuvarı müdür yardımcısı, 1951 den itibaren Macar İlimler Akademisi Müzik Bilgisi kolunun başkanı, yine Akademi'nin Halk Müziği Araştırma Komisyonu'nun başkanlığını yapan Kodaly, 1967 yılında hayata gözlerini yumduğu zaman arkasında büyük bir servet ile dünya öl-

çüsünde şöhret bırakmıştır. Fakat hepsinin üstünde Macar milletinin sevgi, taktır, saygı, minnet ve hayranlığını kazanmış ve çok sevdiği, bütün hayatı boyunca hizmet ettiği milletinin kalbine gömülmüştür. Bir fani için bundan daha büyük saadet ve bahtiyarlık düşümleremez. Lâkin Kodaly misali, bizim başsız ve henüz el dokunulmamış halk müziğimizin sakladığı imkânları hatırlatması bakımından ibret vericidir. Dünyada bir eşine daha rastlanamayacak kadar zengin olan Türk folkloru ve halk edebiyatı, kendisini derleyip toplayacak, yaratacak Kodaly'lar ve Bartok'lar beklemektedir. Tamamen bâkir olan bu saha, büyük kabiliyetlere sonsuz imkânlar vadetmekle beraber, bizim salon sanatçılarımızın bu sahada pek ilgileri görülmemektedir. Kimbilir bu sanata, ilme, bilgiye susamış millet, daha ne kadar beklemek zorunda kalacaktır?

Ş. Baştav

21 TEMMUZ 1993

Franz Taeschner
8.IX.1888 — 11.XI.1967

En az, elli yıldan beri Türk dili, edebiyatı ve tarihi üzerinde geniş araştırmalarda bulunan ve bu konularda milletlerarası bir şöhret sahibi olan Alman bilgini Ord. Prof. Dr. Franz Taeschner, son yıllarda, istirahatata çekildiği Kipfenberg'teki şatosunda, 80 yaşında olduğu halde, 11 Kasım 1967 günü hayata gözlerini kapadı. O'nun ölüm haberi, kısa zamanda bütün dünya orientalistleri arasında büyük bir teessür uyandırdı. Türkiye'de, özellikle, Ahi teşkilâtı üzerinde yaptığı geniş araştırmaları ve eserleriyle, dostları arasında (Baba Taeschner) diye tanınan ve sevilen Prof. Dr. Franz Taeschner'in ölümü, ailesi tarafından siyah bandlı bir mektupla bize de duyurulmuştu. Yirmi yıldan beri aralıksız, mektuplaştığımız ve hastahgının seyrini adım adım takip ettiğimiz Prof. Taeschner'in hayat hi-

kâyesini, aziz hatırasına hürmeten, burada kısaca dile getirmeyi bir vazife sayıyorum.

Prof. Dr. Franz Taeschner, 8 Eylül 1888 de, Almanya'da Reichenhall (Bavyera)'da doğmuş, Berlin'de büyümüş, liseyi bitirdikten sonra, 1908 yılında, sırasıyla, Bonn, München, Erlangen ve Kiel Üniversitelerinde Doğu dilleri, kültür ve tarihini tahsil etmiştir. 1912 yılında, Kiel Üniversitesinde doktora sınavı yapan ve Hamburg Üniversitesinde Şarkiyat semineri asistanlığına tayin edilen Prof. Dr. Taeschner, Birinci Dünya Savaşı sırasında hizmete çağırılmış, önce Bükreş, daha sonra da Filistin (Nasire) cephelelerinde, Türk ordusu ile birlikte omuz omuza çarpışmış, Türkçe tercümanlık etmiş, Filistin cephesinin çöküşünden sonra, Mısır'da İngilizlere esir düşmüştür. Savaşın sonra, 1919

tan başka bir şey yapmamışlardır. Bu gün tarihçi, Osmanlı devlet sisteminin tagayyurunu ve bunun âmillerini aynı ananevi görüşle mütalâa edemez. İdareci sınıfın, Kapı-kulunun ve Timarlı sipahi ordusunun inhitatı elimizdeki ciltte, Cevdet ve Netâyic tarafından aktarılan ananevî görüşe bağlı kalınarak izah olunmak istenmiştir (S. 179-199). Meselâ rüşvetin başlıca âmiller arasında sayılması (S. 178, 188) böyledir.

Osmanlı imparatorluğunun bünye ve karakteri tesbit olunurken, şeriatın rolü ve Osmanlı hükümdarının mevkii münakaşa olunuyor ve islâm âleminde hilâfet ve saltanat mefhumlarının geçirdiği değişiklikler, vâkıfane bir şekilde belirtiliyor (faisil I-II). Fakat Osmanlı hükümdarının bir *uc-beyi* durumundan 16. asırda İslâm âleminin fiilî hâmisî ve faaliyet sahası Sumatra'dan İspanya'ya kadar uzanan âlemşümül bir devletin başı mevkiine yükselmesi ancak tarihi inkişafın daha yakından tetkiki neticesinde anlaşılabilir zannındayım. Müteakip bahiste Osmanlı idare sisteminin tasvirine geçilmektedir. Evvelce, A. L. Lybyer'in güzel bir şekilde belirttiği *Gulâm sisteminin* burada mihver olarak alınması çok yerindedir (Yazarlar, bunun için Lybyer'in bulduğu *Ruling institution* tâbirini benimsemişlerdir). Osmanlı müesseselerinin, ancak İstanbul fethini müteakip esas karakterlerini aldığı iddia edilmektedir. Fatih Mehmed'den önceki devri daha iyi tanıdıkça, şimdiye kadar çok tekrarlanmış olan bu iddianın tamamıyla doğru olmadığı anlaşılacaktır. Evvelâ yalnız Kapı-kulu askeri birliklerinde değil, hükümet makamlarında ve valiliklerde ve hattâ timarlı sipahiler arasında gulâmların daha 15. asır birinci yarısından itibaren çok mühim bir yer tuttuğunu Arşivdeki eski defterlerin tetkiki bu gün kati olarak ortaya koymuştur. (Bu defterler üzerindeki araştırmalarımızı peyderpey neşredeceğiz bak. benim, *Timaristes chétiens en Albanie au XV. siècle*, Mitt. des österreichischen Staatsarchives, Bd. IV 1952, ve *Stefon Dušan'dan Osmanlı imparatorluğuna*, Fuat Köprülü Armağanı). Keza aynı defterler göstermektedir ki, tahrir işleri ve timar sistemi üzerinde Fatih ve Kanuni devirlerinde hemen hemen hiç bir mühim ilâve yapılmamıştır. Bu defterlerin tetkiki yazarlardan şüphesiz beklenemezdi. Fakat kendilerini yukarıda naklettiğimiz kati hükümlere götürecektir herhangi bir esas da Fatih kanunnamesinin daha önceki kanunların bir telifinden ibaret olduğu ve Fatih'in bunlara pek az şey ilâve ettiği sathî bir tedkikle dahi anlaşılabilir.

Timar sistemi ve müsellemler üzerinde bilinen belli başlı mehazlara göre oldukça muvaffakiyetli bir hülâsa yapılmıştır (S. 45-56). Burada, eskidenberi tekrarlanan hataları aynen bulmak kolaydır. Kapı-kulu ocakları ve padişahın sarayı hakkında da yalnız ikinci elden kaynaklara göre yapılmış hülâsalar karşındayız (zeyillerde, s. 314-364, bu bahisler teferruatlı olarak tekrar ele alınmıştır). Osmanlı bahriye'sinden bahsederken başlıca Cevdet'e dayanılmış olduğunu görmekteyiz. Halbuki onun kaynağı olan ve matbu bulunan Kâtip Çelebi'nin *Tuhfet ül-kibâr* adlı eseri ihmal olunmaktadır. Bu bahiste Osmanlıların evvelâ ancak II. Murad zamanında harp gemileri yapmış oldukları doğru değildir (krş. Zinkeisen *GOR* I 458 vd. Fevzi Kurdoğlu, *Gelibolu ve göresi tarihi*, İstanbul 1938, 40 vd.). Osmanlıların denizciliğe, Selçuklulardan ve Anadolu'da kurulmuş olan beyliklerden hiç bir şey tevarüs etmemiş oldukları hakkındaki hüküm aşırıdır (S. 88). Burada yalnız, Osmanlıların ilk devirde kaptanlar için kullandıkları reis unvanını ve tayfaya verilen azeb adını hatırlatmak kâfidir. Osmanlı donanmasında azeblerin 400 kişi olarak ilk defa II. Bayezid zamanında toplanmış olduğu da (S. 99) keza doğru değildir. Fatih

zamanında donanma tayfası azeblerden mürekkepti. H. 879 tarihli bir Gelibolu sancığı defterine göre yakında Fatih'in donanması hakkında neşredeceğimiz yazıda bu hususta tafsilât verilecektir. Şimdilik bak. Tursun beg, *TOEM* ilâve, s. 43 azebler için keza bak. İ. H. Uzunçarşılı, *İA*, cüz 12 *Azab*, maddesi).

Eserde daha bir takım iddialar vardır ki, tamamıyla farazidir. Meselâ ilk Osmanlı sultanları zamanında vezirlere *pervano* veya *pervaneci* dendiği, vezir unvanının evvela yalnız askeri kumandanlara verildiği iddiası böyledir.

Aynı şekilde ilk zamanlarda eyaletlerin, padişahın oğluna veya kardaşına beylerbeyi unvanı ile tevcih edildiği (S. 139) valilerin timarlı sipahi sınıfından çıktığı (S. 145) iddiaları da doğru değildir. Sancakların çoğu, bildiğimize göre daha 15. asrın ilk yarısından itibaren *gulâm sisteminden* gelen saraydan çıkma şahsiyetler tarafından işgal olunmakta idi. Ancak Rumelide, uc sancaklarını ellerinde tutan Evrenos oğulları, Turahan oğulları, Mihâl oğulları, Malkoç oğulları gibi ailelerin hususi bir durumu haiz buldukları da unutulmamalıdır. Keza Sancak, iddia olunduğu gibi (S. 153), en küçük idarî birlik değildir. Ondan aşağıda sūbaşılık'lar vardır ki, bunların bölgelerine o tarihlerde vilâyet denmekte idi.

Rumelide ve Anadolu'da toprağın 16. asırda devlete ait olduğunun ilân edildiği iddiası kaynağın yanlış tefsirinden ileri gelmiştir (S. 236). Ebussuud ve İbn Kemal, Osmanlı devletinin ilk zamanlarındanberi mevcut durumu ifade eden başka bir şey yapmamışlardır. Timarlı sipahilerin daha ilk devirde devletin esas kuvvetlerini teşkil ettiği hakikatı bunu istidlâl etmeğe kâfi gelebilirdi. Bu gün 15. asra ait hakanî defterler, mirî arazi rejiminin eskiliği hakkında hiç bir şüpheye yer bırakmamaktadır. *Yörüklerden* bahs olunurken bunların suçu olursa geçtikleri mntıkanın sūbaşısı tarafından cezalandırıldıkları söylenmektedir (250). Bu da kullanılan metnin iyi anlaşılmadığını göstermektedir. *Yörüklerin* ayrıca kendi sūbaşıları vardır (meselâ "naldöken yörükleri sūbaşısı,,).

Hülâsa teferruat incelendiği zaman bu gibi bir çok noktalarda tarif ve hükümlerin tamamıyla doğru olmadığı gösterilebilir. Fakat itiraf etmeliyiz ki, yazarlar ellerindeki mahdut malzmeden istifade hususunda azami gayret sarfetmişler ve henüz karanlıkta olan meseleleri vaz'ederek bir cevap bulmağa çalışmışlardır. Bu teşebbüsün tatminkâr bir netice vermemesi açık bir şekilde göstermektedir ki, bu şekilde bir sentez için henüz ellerdeki kaynaklar yetersizdir ve muayyen mevzularda esaslı monografiler henüz yapılmamıştır. Bu noksanları gidermek ise, elimizdeki muazzam imkânlarla baksarsak, herşeyden evvel bize düşer ve Garplı meslekdaşlarımıza kaynaklarının çoğu bizde bulunan bu gibi mevzular üzerinde beraberce çalışmak yolundaki temennilerimizi bu mühim eserin neşri dolayısıyla belirtmek yerinde olur. Eserin bizim için bilhassa faydalı olan kısmı Arap eyaletlerinde Osmanlı idaresine ait sahifelerdir.

HALİL İNALCIK

Prof. Fr. Taeschner, *Neschri-Chronik I* (Gihannuma, die altosmanische Chronik des Mevlana Mehmed Neşri im Auftrage der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin nach Vorarbeiten von Theodor Menzel herausgegeben von Franz Taeschner, Bd. I Einleitung und Text des Codex Menzel, Leipzig 1951, s. 32+12+255).

Daha Fatih'in babası Murad II zamanında yaşamış ve Selim I zamanında vefat etmiş olduğu anlaşılın. Bursalı müderris Mehmed Neşrinin 1485-1493 se-

Franz Taeschner

(1896—1967)

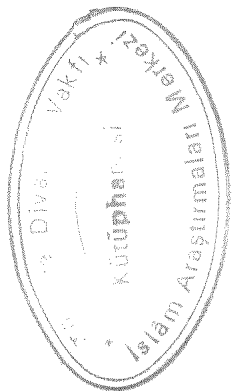
VON HANS-JOACHIM KISSLING, München

Das Jahr 1967 entriß der Islamkunde einen ihrer ältesten deutschen Vertreter: den em. o. Professor an der Universität Münster (Westfalen) Dr. phil. FRANZ TAESCHNER, der im November 1967 nach längerem Krankenlager in der Stadt seines wissenschaftlichen Wirkens starb.

Jedem, der ihn kannte, wird schon die äußere Erscheinung F. TAESCHNERS unvergessen bleiben: ein ehrwürdiger alter Herr von stets freundlichem Wesen, der mit seinen gemessenen Bewegungen, seiner kerzengeraden Körperhaltung und seinem wohlgepflegten weißen Vollbart wie ein vornehmer türkischer Molla oder Scheich aus der Hoch-Zeit des Osmanischen Reiches wirkte. Bei jüngeren Fachkollegen trug ihm dies den Spitznamen *Sakalî Dede* ein, worüber er stets herzlich lachen konnte, denn er wußte genau, daß diese scherzhafte Benennung nichts anderes als eine versteckte Sympathiekundgebung war. Sich vorzustellen, daß TAESCHNER einen Feind gehabt hätte, wäre auch schlechterdings unmöglich gewesen, denn er gehörte zu jenen nicht eben häufigen Menschen, deren eindrucksvollem Äußeren eine Seelenhaltung entsprach, der gegenüber sich jede Aggressivität oder gar Feindseligkeit von selbst verboten. H. WEHR, der am Grabe des Verewigten sprach, führte sehr schön aus, daß der Urgrund von TAESCHNERS Wesen eine tiefe, im besten Sinne des Wortes kindliche Frömmigkeit war, vor der jede negative Einstellung kapitulieren mußte — und wir dürfen hinzufügen: wenn sie überhaupt hätte aufkommen können. Es war eine Frömmigkeit fernab jeden düsteren Fanatismus' und fernab jeder Bigotterie, vielmehr eine echte Frömmigkeit etwa im Sinne des Heiligen Filippo Neri (1515—1595) („Frömmigkeit ist Fröhlichkeit“), aus der jene innere heitere Gelassenheit entspringt, die TAESCHNER die Schicksalsschläge, die auch ihn nicht verschonten, mit vollendeter Haltung ertragen ließ. Ihr entsprangen aber auch die für TAESCHNER charakteristische Toleranz in jeder Hinsicht und die gütige Nachsicht, die er gegenüber allen menschlichen Schwächen und Unzulänglichkeiten stets übte. So ist mit ihm nicht nur ein verdienstvoller Gelehrter, sondern auch ein trefflicher Mensch von uns gegangen.

TAESCHNER (geb. 8. IX. 1896 in Bad Reichenhall) entstammte einer Familie, die in der deutschen pharmazeutischen Industrie eine bedeutende Rolle spielte, im Gefolge der Verlegung des Betriebes nach Kipfenberg (Altmühltal) vor allem der dortigen Gegend lebhaft wirtschaftliche Im-

pulse verlieh — TAESCHNER war als Senior der Firma Ehrenbürger der dankbaren Gemeinde Kipfenberg — und sich in medizinischen und pharmazeutischen Kreisen höchsten Ansehens erfreute und noch erfreut. Auch die Wiederherstellung der Kipfenberg überragenden Burg — TAESCHNERS geliebter Sommersitz — ist der Firma zu verdanken. Nach einigem Suchen fand TAESCHNER seinen wissenschaftlichen Mentor in dem originalen G. JACOB, bei welchem er promovierte. Begann TAESCHNER auch, wie viele Islamkundler, als Arabist, so wandte er sich unter Anleitung seines Lehrers doch bald überwiegend der damals in Deutschland noch vergleichsweise wenig gepflegten Osmanistik und den islamkundlichen Realien zu, ein Gebiet, auf dem er seine größten Lorbeeren ernten konnte. 1922 habilitiert, wurde TAESCHNER nach Zurücklegung der üblichen Zwischenstationen (1929 apl. a. o. Professor) im Jahre 1935 auf den ordentlichen orientalistischen Lehrstuhl der Universität Münster (Westfalen) berufen, den er bis zu seiner Emeritierung (1956) innehatte. Neben seinen wissenschaftlichen und lehramtlichen Obliegenheiten entfaltete TAESCHNER eine rührige Tätigkeit als Leiter der Münsterer Ortsgruppe der Deutsch-Türkischen Gesellschaft und unternahm auch ausgedehnte Orientreisen. Davon ließ er sich auch nicht abhalten, als mit den fortschreitenden Jahren sich bei ihm die unvermeidlichen Altersbeschwerden einstellten. Immer wieder zog es ihn in den Vorderen Orient (den er schon vom ersten Weltkriege her kannte), von wo er oft mit reicher wissenschaftlicher Ausbeute zurückkehrte. Erst seit dem Tode seiner Gattin, mit der er in idealer Ehe gelebt hatte, ging es mit seiner Gesundheit sichtlich bergab, doch blieb er bis ans Ende geistig rege und nahm lebhaften Anteil am wissenschaftlichen und sonstigen Geschehen. Das letzte Jahr war TAESCHNER überwiegend in seinem schönen Münsterer Heim ans Krankenlager gefesselt, bis am 11. XI. 1967 ihn ein sanfter Tod hinwegnahm. Die Leiche wurde nach Kipfenberg überführt und auf dem dortigen idyllischen Friedhof an den Talhängen der Altmühl beigesetzt. Die Grabrede hielt der Münchener Ordinarius für katholische Dogmatik, Monsignore D. MICHAEL SCHMAUS, der früher in Münster gewirkt hatte und dem der die Exequien vornehmende Kipfenberger Ortsgeistliche die Abschiedsworte überlassen hatte. Er würdigte den Dahingeschiedenen warm als Menschen, gläubigen Katholiken und persönlichen Freund, WEHR sprach für die Universität Münster, deren Philosophische Fakultät und als TAESCHNERS Nachfolger auf seinem Lehrstuhl, der Münsterer Archäologe L. BUDDÉ für die Deutsch-Türkische Gesellschaft, der Kipfenberger Bürgermeister für die Gemeinde Kipfenberg. Für die Deutsche Morgenländische Gesellschaft legte Schreiber dieser Zeilen in aller Stille einen Kranz nieder. Aus Erlangen war W. D. FISCHER erschienen, um TAESCHNER die letzte Ehre zu erweisen.

آثار الأستاذ تيشنر عن الفتوة

- 1— *Das Futuvvetnāme des Jahjā b. Halīl (Le Futuvvetnāmé de Yahyā b. Halīl)*

فتوة تنامة ليجي بن خليل في مجلة :

dans : *Orientalistische Literaturzeitung* 31 (1928) 1065/66.

- 2— *Beiträge zur Geschichte der Achis in Anatolien (14./15. Jahrhundert) auf Grund neuer Quellen (Études sur l'Histoire des Achis d'Anatolie (14./15e siècle) fondées sur des sources nouvelles)*

دراسات عن تاريخ الإخوان في الأناضول في القرن الرابع عشر والخامس

عشر في :

dans : *Islamica* 4 (1929) 1-47.

- 3— *Futuwwa-Studien : die Futuwwabünde in der Türkei und ihre Literatur (Études sur la Futuwwah : les Corporations ne la Futuwwah en Turquie et leur Littérature)*

نقابات الفتوة في تركيا وأدبها . في :

dans : *Islamica* 5 (1932) 285-353.

- 4— *Das Futuvvetnāme des persischen Dichters Hātifī (Le Futuvvetnāmé du poète persan Hātifī)*

فتوة تنامة للشاعر الفارسي هاتفي . في :

dans : *Festschrift (Publications dédiés à) Georg Jacob, herausgegeben von (édité par) Theodor Menzel, Leipzig 1932, p. 304-316.*

- 5— *Das Futuvvetkapitel in Gülschehrī's altosmanischer Bearbeitung von 'Attārs Manṭiq ut-tayr (Le Chapitre sur la Futuvvet dans la traduction vieille-osmanlie de Gulchehrī du poème persan Manṭiq ut-tayr de 'Attār)*

فصل عن الفتوة من منطق الطير للطار . نشرت في برلين عام ١٩٣٢ .

Berlin 1932, 19 pages.

وأخذت الفتوة تزول شيئاً فشيئاً في الأوساط الرفيعة وبقيت في الأوساط البورجوازية في المدن . حتى أنها أوتيت تفتحاً جديداً في أوساط الصنّاع بأناطولية بامم (أخليق) ^(١) . ويصف لنا الرحالة ابن بطوطة الذي كان يزور الأناضول حوالي سنة ١٣٣٣ هذه الجماعات التي يسميها (الأخيسة الفتيان) والتي كان يجدها في كل بلدة في أناتولية ^(٢) . وأخيراً دخلت الفتوة في أصناف المهن ^(٣) . وبقيت آثارها ظاهرة إلى آخر القرن التاسع عشر عند ما زالت أصناف المهن في الإسلام .

Selahaddin Müneccid

el-Münteka min Dirasat il-Müstesrikun:

Dirasat Muhtelifi fi's-Sakafeti'l-Arabiyye.

c. I. Beyrut - 1976. s. 205-207.

DA: 13360.

(1) Franz Taeschner, *Beiträge zur Geschichte der Achis in Anatolien (14-15. Jahrhundert) auf Grund neuer Quellen*, dans : *Islamica* 4, 1929, p. 1-47; le même, *Die Achibünde und ihr Verhältnis zum Näsirkreis*, dans : *Islamica* 5, 1932, p. 283-325, enfin Fr. Taeschner und W. Schumacher, *Der anatolische Dichter Nāsiri (um 1300) und sein Futuwwetnāme*, Leipzig 1944, où est donné d'autre littérature.

(2) رحلة ابن بطوطة . طبعة . C. Defrémery et B. R. Sanguinetti, باريس ١٨٧٧ (أعيد طبعتها سنة ١٩١٤ ، ص ٢٦٠ - ٢٦٢ . وانظر أحياناً في ص ٢٥٤ - ٣٥٣ .

(3) Bernard Lewis, *The Islamic Guilds*, dans : *Economic History Review* 8, 1937, p. 20-37; Franz Taeschner, *Das Zunftwesen in der Türkei*, dans : *Leipziger Vierteljahrschrift für Südosteuropa* 5, 1941, p. 172-188. Pour les corps de métier de Damas au temps moderne voir Elia Qoudsi, *Notice sur les corporations de Damas*, publ. par Carlo Landberg dans : *Travaux de la VIe session du Congrès international des Orientalistes à Leide II*, Leiden 1884, 34 pages.

Schriftenverzeichnis

Franz Taeschner

1912

1. Die Psychologie Qazwinis. Phil. Diss. Tübingen. 67 S.

1915

1. Glossar zu den transkribierten Texten in Georg Jacobs Hilfsbuch für Vorlesungen über das Osmanisch-Türkische. Berlin, Mayer & Müller, 43 S.
2. Zohák, Ein Beitrag zur persischen Mythologie und Ikonographie: Der Islam, VI, S. 289—294.
3. Aufnahme in eine Zunft, dargestellt auf einer türkischen Miniatur: Der Islam, VI, S. 169—172, 1 Tafel.

1916

1. Hilfsbuch für Vorlesungen über das Osmanisch-Türkische, 3. Teil: Wörterverzeichnis. Berlin, V, 143 S.
2. Moderne türkische Texte, Zwei Skizzen von Ahmed Hikmet. Straßburg, Karl J. Trübner. X, 53 S. Reprod. v. S. 219—225 des türkischen Textes. (= Trübners Bibliothek, 3).

1921

1. Darstellungen aus „Leila und Madschnun“ unter den Zeichnungen Riza Abbasis: Der Islam, XI, S. 266f.

1922

1. Mehmed 'Aschyqs Bericht über die Tschepnis: ZDMG, 76 (N.F. 1), S. 282—284.

1923

1. Die geographische Literatur der Osmanen (Probevorlesung): ZDMG, 77 (N.F. 2), S. 31—80, 114.

1924

1. Das anatolische Wegenetz nach osmanischen Quellen. Leipzig, Mayer & Müller XVI, 246, 12* S., 49 Tafeln, 1 Karte (= Türkische Bibliothek, Bd. 22).

1925

1. Alt-Stambuler Hof- und Volksleben. Ein türkisches Miniaturenalbun aus dem 17. Jahrhundert. I. Tafelband. Hannover, Lafaire. IV S., 55 Tafeln.
2. Zur Ikonographie der persischen Bilderhandschriften: Jahrbuch der asiatischen Kunst, II, 1 (Halbjahresband: Festschrift für F. Sarre z. Vollendung s. 60. Lebensjahres. S. 128—135, Tafel 87—89).

262

Franz Taeschner

1926

1. Das anatolische Wegenetz nach osmanischen Quellen, II. Bd. T.B. 23. Leipzig, Mayer & Müller. VIII, 142 S., T. 36—49, 1 Karte.
2. Die Verkehrslage und das Wegenetz Anatoliens im Wandel der Zeiten: Peterm. Geogr. Mitt., H. 9—10, S. 202—206, 1 Karte (T. 13).
3. Die Vorlage von Hammers „Rumeli und Bosna“: MOG, II, 1923—1926, S. 308—310.
4. Zur Geschichte des Djihännümä: MSOS II, 29, S. 99—111.
5. Das anatolische Wegenetz in osmanischer Zeit und seine Umgestaltung: Mitteil. des Bundes der Asienkämpfer, 8. Jg., H. 3, S. 24f.

1927

1. An der Wiege der osmanischen Macht. Eine Studienreise: Türkische Post, 2. Jg., Nr. 274—275 (4.—5. 10. 1927).

1928

1. Anatolische Forschungen: ZDMG, 82 (N.F. 7), S. 83—118, 1 Karte.
2. Das Futuvvetnâme des Jahjâ b. Halil: OLZ, 31, Sp. 1065f.
3. Der Zustand der Koimesiskirche in Nikaia (Iznik): Byz. Zeitsch., 28, S. 238f.

1929

1. Al-'Umari's Bericht über Anatolien in seinem Werke Masâlik al-absâr fi mamâlik al-amâr. I. Text. Leipzig, Harrassowitz, VII, 17 gr., 73 S. arab. Text.
2. (zus. m. P. Wittek) Die Vezirfamilie der Ğandarlyzâde (14.—15. Jh.) und ihre Denkmäler: Der Islam, 18, S. 60—115, 4 Taf.
3. Der Bericht des arabischen Geographen Ibn al-Wardî über Konstantinopel: Beiträge zur historischen Geographie ..., hg. v. Hans Mžik, Leipzig & Wien, S. 84—91 (= Oberhummer-Festschrift).
4. Beiträge zur Geschichte der Achis in Anatolien (14.—15. Jh.) auf Grund neuer Quellen: Islamica, IV, S. 1—47, Taf. I—II.
5. Georgios Gemistos Plethon, Ein Beitrag zur Frage der Übertragung von islamischem Geistesgut nach dem Abendland: Der Islam, 18, S. 236—240. Mit Anhang: Über einige Fälle von Ketzerverbrennung bei den Osmanen: S. 240—243.
6. Die neue Stambuler Ausgabe von Evlijâ Tschelebis Reisewerk: Der Islam, 18, S. 299—310.

1930

1. Ein Mesnevî Gülschehris auf Achi Evran. Als Ms. gedruckt, Glückstadt u. Hamburg, J. J. Augustin.
2. Die Person Mohammeds, des Stifters des Islam, in der Geschichte und im Glauben seiner Gemeinde: ZMR, S. 124—142.
3. Art. Tawķi' in EI, IV, S. 764 (engl. Ausg. S. 705).

1931

1. Vorschlag eines internationalen Transkriptionssystems für die islamischen Literatursprachen, dem 18. Internat. Orientalistenkongreß vorgelegt, Glückstadt-Hamburg. 12 S. (Auszug in: Actes du XVIII. Congrès Intern. Orient., Leiden 1932, S. 96—99).